

Z vetopom v nacionalno državo je postala naša organizacija nositeljica važne kulturne in prosvetne naloge; čimjačje in čimširše bo njeno kulturno in prosvetno delovanje tembolj bo služila narodu in državi. Kulturno in prosvetno delo naj ne bo le sredstvo drugim ciljem temveč naj služi samo svojemu vzvišenemu idealu.

# PROSVETA

Glasnik Poverjeništvu UJU v Ljubljani  
o kulturnem in prosvetnem gibanju učiteljstva.

ERNEST TIRAN:

## Organizacija šolskega odra.

(Referat v narodno-prosvetnem odseku na pokrajinski skupščini UJU v Krškem 8. julija 1924. (Konec.)

Naj se dotaknem še centrale. Prva in glavna njena skrb bodi, da zbere potom ustanovljenih okrajnih odsekov ŠO ves material, ki se nanaša na ŠO, kraje, kjer je stalen ŠO, ali oder, ki ni šolski, a zanj na razpolago; čigav, kakšno in koliko opreme premore; kako je bila pridobljena; ali če pravega odra ni, pa se vseeno prirejajo igre: kako, kje. Dalje imena vseh tistih, ki so se pri ŠO posebno uspešno udeleževali; pri čem. Imen seveda centrale ne rabi samo zato, da bi bila objavljena in dotičniki javno pohvaljeni; saj nismo otroci; ta imena rabi centrale v to, da se izkoristi uspeh posameznikovega posebnega talenta v čim največjem obsegu. N. pr. je gđ. Gradišarjeva iz Moravč sestavila rajalne točke k mojim Čudežnim goslim, ki so umetniško efektne. Če zdaj odstopi rajalna shemata centrale — (kar bi rade volje naredila, če se jo pozove), centrale pa jih posreduje onim, ki bi to igro hoteli vprizoriti, jim bo skrajšano to nelahko delo najmanj za polovico. Tako seveda tudi za režijo, pevske in glasilne točke, kuliserijo, oderske efekte, originalno reklamo itd., itd. Potem naj zbere centrale vse podatke glede uspeha ŠO v posameznih okrajih, kakšno je stališče ljudstva napram ŠO in zakaj, česa vsak posamezni ŠO najbolj rabi. Dalje naj izda načrt za čim cenejši in praktičnejši zložitiv ŠO; skice za scenerijo, navodila za tehnično opremo in režijo posameznih iger; organizira naj čim hitreje razpečevanje knjižnice ŠO in s tem za čim intenzivnejše pomnoževanje primerne repertoarja; vodi naj statistiko in sistematično propagando ŠO v širši javnosti, sploh pospešuje vse, kar se kakorkoli tiče ŠO. Navidez je to mnogo; če pa se lotimo dela vsi, bo v par mesecih opravljeno in bo vzcvetelo in rodilo.

Ko sem zdaj v osnovnih potezah obrazložil svoj načrt organizacije ŠO naj razgledamo še nekaj komponent tega načrta.

Prva je gospodarska, finančialna podlaga. Kje dobiti denarja za realizacijo centrale, za publikacije, pisarno, propagando itd., itd. Od tiskarne ne moremo zahtevati vedno in vsega, od javnosti ne pričakujemo zaenkrat ničesar. Treba, da se postavimo na lastne noge. Kako? Vprašanje je važno in sloni na njem doberšen vogal vsega načrta.

Predlagam: 1. Delegacija predloži učiteljstvu apel, naj sprejme kot svojo častno obvezo napram organizaciji, da za 1. dec. 1924 priredi na vseh šolah prireditve, katere čisti donos naj se votira za »narodno-prosvetni sklad UJU«. Naj ne bo nobene šole v Sloveniji, ki bi tega dne ne prinesla svojega, čeprav še tako skromnega obolusa na oltar našega cilja. Naj ne bo nikogar, ki bi dejal, za par dinarjev se ne izplača. Naj skuša tisk doseči samo moralčen uspeh! Naj bo simbol 1. decembra obenem simbol našega dela — naša preizkušnja!

Ime šole, organizatorja ter donos se objavi v »Tov.« od 14. decembra.

2. Vsak v UJU organiziran razrednik prevzemi dolžnost, da razproda vsaj 3 izvode vsakega zvezka knjižnice ŠO in jih tekom enega meseca tudi plača.

Na ta način bi se doseglo, da se razproda v najkrajšem času približno vsa vsklada in se lahko založe nova dela, da se vzbudi zanimanje in položi temelj ŠO tudi tam, kjer ga dosedaj še ni bilo, da se zbudi otroku ljubezen do knjige sploh, obenem pa pritegne k žrtvi za prosveto enkrat tudi kmeta, ki jo bo v največjih slučajih tudi lažje utrpel kot uradnik, ki sloni zdaj na njem večidel vsa. V par letih bi imeli na ta način čisto dostojno izbero repertoarja, obenem pa bi se tudi zvišali dohodki od odstotkov, ki ga po dogovoru plača tiskarna nar.-prosv. odseku v sklad. S prvim predlogom pa se bo dobila glavica, ki bo za najnujnejše

potrebe najbrž zadoščala. Upoštevam tu samo finančni efekt.

To bi bilo v naglici nekaj. Vsak posameznik seveda naj razmislija tudi sam; prepričan sem, da se bo z vztrajno dobro voljo in požrtvovalnostjo našlo tudi še drugih virov.

Drugo naj bo vprašanje repertoarja. Izdaja se naj po izreku, da je najboljši komaj dovolj dobro za mladino, samo v vseh ozirih res neoporečne igre. Kdor hoče pisati za mladino, ne sme pisati za mladino. L'art pour l'art za ŠO seveda ne velja. ŠO ima čisto natančno določen cilj, torej je in mora biti tendenčen. Ne mislim pa, da bi moral zato gojiti literaturo a la pridni Janezek in hudobni Mihec, niti ni neobhodno potrebno, da bi od ŠO bingljali tisti slavni moralčni uspehi: laž ima kratke noge, ne kradi, ne lučaj kamenja, ogenj ni igrača, kdor drugim jamo koplje itd., itd. Kdor je psiholog in je opazoval otroka, ta ve, da otrok odločno odkloni vsako tendenco, čim jo je opazil miselno. In opazi jo s presenetljivo, skoro absolutno točnostjo. Torej mora biti nevidna, fina, taktna. Podana mora biti ne v besedah oseb, temveč v obeh samih, v kazalnosti dejanja, tako, da si jo bo moral otrok izluščiti nevede in nehoti in jo občutiti sam, po svojem najbolj notranjem duševnem doživetju. To je prvi pogoj dobre mladinske igre. Drugi pa je — in to se navadno greši — naj se gleda, je-li so vloge primerne otrokovemu duševnemu obzorju. Navadno se razume s tem to, da se otroku ne sme dati vloge odraslega. To ni popolnoma točno. Opazil sem, da je otrok podal ravno take vloge — ne vseh! — z neko svojevrstno, dovršeno umetnostjo, ki ima mnogo sorodnosti z ekspresionizmom marionet, prednost pred njimi pa ravno po svojem individualno originalnem pojmovanju. Rekel sem, ne vseh. Katere pa? Vse tiste, katerih ne bo samo reproduciral ob spremljevanju naučene kretnje, temveč jih bo svobodno interpretiral po sebi lastnem, naivnem videnju. Predvsem torej pravljice: pravljice kralja, ministra, dvorjanov, itd. ali pa pravljice personifikacij ne bo niti poklicni igralec podal boljše kot nardarjen šolski odrašč. Saj ima ta že vnaprej vse tisto, kar si mora umetnik po poklicu šele trdo priboriti — kontakt s publiko potom iluzije resničnosti. Nasprotno seveda bo ostal otrok v vlogi, ki je ni v svoji duševnosti in po svoje prebavil, žalostna karikatura in bo morebiti sicer počasi, zato pa čisto gotovo zgubil veselje do igranja. Upoštevajoč vse to naj centrale skrbi, da bodo igre, ki ji bodo ponudene v založbo, prišle pred tiskom v roke večjemu številu kritikov, ki so obenem tudi dobri mladinski psihologi. — Prednost med enakimi naj se daje igram, ki bodo vzgojevale nacionalno zavest, posebno pa še onim, ki bodo znova in znova podžigale spomin na danes že skoro pozabljeno našo iredento.

Tretje naj bo vprašanje odra, kulis, garderobe itd. Izdela naj se načrt, mogoče tudi več različnih načrtov za cenen, praktičen zložitiv šolski oder, ki bi si ga mogla poskrbeti ali potom domačega obrtnika ali potom »Tvornice učil« vsaka šola. Isto velja za skice za enostavne, v čim največ igrar porabne scenerije; predvsem pa se naj pokrene vprašanje ustanovitve okrajnih šolskih garderob, ki bi bile na razpolago vsem šolam v okraju. Za manjšo igro si — največkrat naše tovarišice — garderobo morda še z resnično in priznanja vredno požrtvovalnostjo ter včasih skoro ženi-alno iznajdljivostjo spravijo skup; ob večji pa obupajo in opuste prireditve, kar je sicer razumljivo, pa obžalovanja in odpomoči vredno, ker začne s tem mogoče ravno v kraju, kjer so sicer dani vsi predpogoji zanj, z izčrpanjem uprizorljivega repertoarja ŠO polagoma usihati, dokler ne zaspi zares... Oder sam in

kulise — je sicer paradokсно, a res — se v silo utrpijo, garderoba ne. Videl sem prireditev na enorazrednici: oder kot v vsaki šolski sobi, scenerija mistično enostavna, — pa sem se zabaval do solz. Drugič spet smo igrali sami: pod kozolcem in za kulise je bila detelja... — Dalje naj bo pri igrar, ki jih bo izdajal nar.-prosv. odsek, tudi kratka karakteristika nastopajočih oseb. Mnogo bi bilo ponekod delo olajšano tudi z navodili za šminkanje, masko, lučne efekte in druge tehnične pripomočke.

Nič manj važno ni vprašanje statistike in propagande. Uvede naj se obvezno poročanje o prireditvah in delu za š. o. okr. odseku ter se naj v to svrhu razmnoži vse za statistiko važne rubrike obsegajoč formular. Okr. odseki pošiljajo centrali mesečni pregled o delu ŠO v svojem okraju. Centrala naj dalje skrbi, da se bo naše delo videlo in primerno ocenilo v široki javnosti. Poročanje o prireditvah samih naj bo zrelo, formula: »le tako po začrtani poti naprej in uspeh ne izostane« — naj ne bo več obilgata. Povdaria naj se državno in narodno-vzgojni pomen in naj ostane to poročanje v rokah prireditelja; bodi pa njegova dolžnost.

V podrobnosti vsega dela se tu ne morem spuščati; prepuščene naj bodo, kakor sem že rekel, inicijativi posameznika. Predpogoj vsega uspeha pa bo — naj to še enkrat povdarim — trdna zavest, da je stanovsko delo stanovska dolžnost in da je treba zato, da se strnejo vanj vsi, ki so mladi in zdravi dovolj, da so spoznali njegov veliki pomen, katerega mi je nekoč nekdo prav dobro karakteriziral z definicijo šolskega odra:

»Šolski oder je, če otroci igrajo, kar bodo nekoč živeli.«

## Socialni tečaj za učiteljice.

Dne 4. avgusta 1924 je otvorilo društvo slov. učit. v Ljubljani šestdnevni tečaj za socialno naobrazbo učiteljic v Akademskem kolegiju v Ljubljani (Koledarska ulica). Predavanja so se vršila od 9.—11. dopoldne in od 15.—17. popoldne. Na dnevnem redu so bile sledeče teme: 1. Pomen udejstvovanja učiteljic izven šole. 2. Prosvetno udejstvovanje učiteljic. 3. Praktična navodila za poslovanje v gospodarskih organizacijah. 4. Pomen prave taktike pri vzgoji dece v šoli z ozirom na idejno vodstvo mladine. 5. Pomoč ljudstvu v poljudnih pravnih zadevah. 6. Udejstvovanje v organizacijah izven šole. 7. Sokolstvo. 8. Zaščita matere in dece. 9. Ženske organizacije in njih delovanje v Sloveniji. Ogledovanje Dečjega doma in zavetišča, tiskarne in tvornice učil in knjižnic. Tečaj je dobro uspel in je bilo poskrbljeno tudi za ceno prehrano in stanovanje. Ideje takih tečajev moramo toplo pozdravljati in triporočiti tudi našim okrajnim društvom ter delovati na to, da se bodo redno prirejali o počitnicah taki tečaji za učiteljstvo obojega spola potom našega poverjeništvu UJU oziroma kulturno - pedagoškega odseka. Kar je zmoglo Društvo slovenskih učiteljic, bo to mogoče tudi okrajnim društvom in poverjeništvu.

## Naše narodno prosvetno delo.

### Šolski odri in pevski zbori.

—po Bela cerkev. Na tukajšnji dvorazredni osnovni šoli je nastopila, kakor že napovedano, šolska mladina prvič pred občinstvom (odkar tu šola stoji) dne 22. junija t. l. in izvajala sledeče točke vzporeda: 1. Deklamacija: Mali Jugosloven. 2. Petje (dvoglasno): Na tujih tleh. 3. Deklamacija: Na poti v šolo. 4. Dramatična slika (petje): Sarafan. 5. Igra v treh dejanjih: Povodni mož. 6. Telovadni nastop s petjem: Naprej. — Oder, provizoričen, iz papirja in starih desk, je popolnoma zadoščal. Le šolska soba ni mo-

gla zajeti vsega občinstva. Isti dan otvorjena razstava ženskih ročnih del in risarskih izdelkov, je tudi dosegla svoj namen. Bila je tudi ta prva v tem kraju. Uspeh prireditve in razstave v moralnem oziru popoln, prireditve same v materialnem zadosten. Tudi je tukajšnja šolska mladina nabrala za pirhe za 1. 1924. 75 Din. 1. 1923. 50 Din in 1. 1922. 30 Din. Ko bi krajni šolski svet (nebodigatreba) imel nekoliko smisla za šolo in manj nasprotov, kakor to dosledno dela, bi učiteljstvu tukaj »bilo dobro biti.«

—po Ponikve ob južni železnici. Na našem novem šolskem odru smo v tekočem letu uprizorili drugo predstavo — slednjo z našo šolarsko mladino. Igrala se je Roševa igra trodejanka »Roža zdravja« pod vodstvom tovarišice Janike Vošnjakove. Akoravno je tehnična stran — osobito oprema kraljeve sobe, gozdna slika s kočjo — precej težavna izpeljava — kakor tudi nastop posrednih oseb v drugem dejanju nelahki, moramo le čestitati naši režiserki in tovarišicam, k dobremu uspehu. — Pevske točke so se ob spremljevanju domačega tamburaškega zbora z vso sigurnostjo in živahnostjo izvajale. Vodil je tovariš Ljudevit Komar. Z dohodki obeh prireditev smo krili vse nastale stroške našega odra, katerega lahko stavimo za vzor vsem drugim podeželskim odrom že z ozirom na njegovo učinkovitost in svoje vrste izdelano lice in kulise.

—po Šolsko vodstvo v Adlešičih je priredilo tudi letos Vidovdansko proslavo, ki se je ponovila v nedeljo za občinstvo. Otvorila se je na Vidovdan tudi razstava šolarskih izdelkov in belokranjskih pisanic. Razstava je bila otvorena 14 dni.

—po Cirkovce. Sklepna šolska prireditve je imela sledeči spored: 1. Petje: Večernica, Rožici, Mlatiči, mešani zbori otrok in učiteljstva. 2. Deklamacije: Mak, Ciciban, Kosovo. 3. Igra v III. dejanjih: Šola v nebesih.

—po Dobrna pri Celju. Na Vidov dan je priredila naša šola v topliški dvorani jako lepo uspešno narodno slavlje. Upravitelj državnih toplic, gospod Jančič, je pozdravil topliške goste, ki so se v mnogobrojnem številu odzvali vabilu in napolnili krasno ovenčano dvorano. O pomenu »Vidovega dne« je govoril gospod nadučitelj Šmid. Otroci so prav lepo deklamovali in peli narodne pesmi. Za ubogo šolsko decu so darovali topliški gostje 3357 Din.

—po Šolski oder na Turjaku. Šola na Turjaku je priredila 13. julija otroško predstavo s sledečim vzporedom: Aljaž; »Triglav« — peli odrasli. Premrl: »Rože za Marijo« — peli otroci. Stritar: »Na poti v šolo«. Jerajeva: »Kralj Matjaž«, deklamacije za najmanjše šolarje. — Finžgarjeva dvodejanka »Vedež« je zelo ugajala odraslim in otrokom. To bo ena najboljših naših mladinskih iger. Scenerija zelo preprosta, za vsak oder. Vidi se, da jo je napisal resen literat. Objavljena je bila v 7. in 8. številki »Novega Roda« leta 1922. — Opazovanja po prireditvi: Mož iz hribov blagajniku: »Tega bi pa ne mislil, da se dajo otroci tako izučiti. Nante, prej nisem nič plačal!« Inteligentna dama: »Otroci se mnogo bolj poglobe v svoje vloge kot odrasli. Vidi se, da žive z njimi.« Med tednom po igri so pošiljali otroci-igralci »pošto«, da bi igro ponavljali. — Dohodek — pri prostovoljni vstopnini, v kraju, kjer so večinoma revni poljski delavci — 267 Din. Porabi se za stroške z novim šolskim odrom, ki je s tem plačan. Za novi šolski oder so darovali ves les ljudje. Ogródje so naredili brezplačno fantje in moške. Stoji v šolski sobi brez ovire in je premakljiv. Kulise, ozadje in pročelje je s finim umetniškim okusom izvršil tov. Erbežnik iz Ljubljane. Temu požrtvovalnemu tovarišu smo v prvi vrsti dolžni zahvalo, da je prišla šola, s tako majhnim okolišem, do svojega šolskega odra. — Ob dovršitvi odra meseca aprila, je priredila odrasla mladina v počastitev spomina rajnega tukajšnjega župnika A. Medveda njegovo igro »Prvi april«, prizor »Vino ali voda« in nekaj drugih točk.